

УДК 159.9.01:316.37. – 053.57

© Н.В. Павлик, 2022

orcid.org/0000-0002-5828-606X

ПАВЛИК Наталія Василівна

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу психології праці Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*

МОРАЛЬНІСТЬ ТА МОРАЛЬНІ СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВА ГАРМОНІЙНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ

Усі люди у суспільстві вступають у взаємини, які регулюються нормами моралі. Існують два поняття: *мораль* і *моральність*. Як відомо, *мораль* – це система суспільних норм поведінки, які регулюють людські стосунки, тобто, це *зовнішні норми*, які людина може приймати або не приймати. Моральні норми відбивають систему цінностей певного суспільства. Варто зазначити, що мораль сучасного суспільства не завжди збігається з духовними цінностями.

Що ж таке *моральність*? Моральність – це *внутрішня* духовна якість, яка регулює поведінку людини. Вона полягає у прагненні людини діяти *по совісті* на відміну від моралі, яка виступає лише *зовнішньою* вимогою до поведінки людини.

Отже, *моральність* – це внутрішньоособистісна система правил поведінки, яка завжди визначає вільне волевиявлення та самостійний вибір людини. *Моральність* зумовлює здатність до диференціації добра й зла, визначає схильність волі до здійснення добра й відрази від зла. Прагнення до добра – це є прояв *морального закону*, основна рушійна сила моральної *свідомості*, у структуру якої входять: моральні принципи, почуття обов'язку, совість, честь, гідність, сором.

Совість є внутрішнім моральним законом особистості

Моральність, як внутрішньоособистісна система правил поведінки людини, є основою її духовної свободи. Тому моральність — це завжди самостійний вибір людини. Що може допомогти зробити правильний вибір і забезпечити моральну поведінку? Тільки совість. Совість в залежності від свого стану нормує поведінку, виконуючи функції

самоусвідомлення й самоконтролю. Функціями совісті є: розрізнення добра й зла; прагнення до добра; чесна рефлексія своїх учинків; почуття обов'язку, відповідальності.

Існує три рівні розвитку моральної свідомості:

1) *моральність егоїзму* (здійснення зовні моральних вчинків на основі корисливих егоїстичних мотивів: страху покарання, прагнення до задоволення, по необхідності);

2) *моральність симпатії* (моральні дії за мотивами співстраждання, привабливості, любові до конкретної людини) — людина робить добро тільки тим, хто їй подобається;

3) *вища моральність* проявляється у вільній, свідомій моральній діяльності людини, коли вона робить добро усім і завжди, оскільки не може вчиняти інакше, тому що ціль її життя — загальне благо, почуття відповідальності й волі.

Моральна свідомість є психологічним механізмом розвитку моральних ставлень людини до себе, до інших людей, до світу в цілому.

Не кожне ставлення до людини є моральним. **Моральні ставлення** — це завжди позитив, увага, доброзичливість до тих, на кого вони спрямовані. Якщо у відносинах присутні негатив, недовіра або людина ігнорує у своєму житті якусь іншу людину, це значить, що моральні ставлення в неї не сформовані. Тому в неї будуть з'являтися проблеми, пов'язані саме з відсутністю цих моральних ставлень. Проілюструємо сутність моральних ставлень особистості до себе, до людей, до себе, до Бога, до природи, до життя в цілому.

1. Моральне ставлення до людей — це уважність, повага, доброта, любов. Щоб поважати інших людей, необхідно відчувати цінність кожної людини (людина може помилятися й вчиняти погано, але від цього вона не стає менш цінною). Моральне ставлення до іншої людини полягає у *ставленні до неї як до самоцінності*, що визначає щирі повагу й любов. Саме почуття цінності кожної особистості допомагає любити людей і проявляти чуйність, альтруїзм. Аморальне ставлення до людей визначає недовіру, агресивність, індивідуалізм.

2. Моральне ставлення до себе проявляється в самокритичності, скромності, почутті гідності, самоповазі. Щоб правильно ставитися до себе, потрібно орієнтуватися на духовний зразок, порівнювати себе не з більшістю людей, а з гідними високоморальними людьми, чесно визнавати перед самим собою власні помилки, свої погані думки, почуття і вчинки. Основою аморального ставлення до себе є гордіня, що сприяє розвитку егоцентризму,

самозакоханості, або почуття хронічної провини й страху перед людьми.

3. Моральне ставлення до Бога визначає духовну спрямованість, смиренність (від кореня «мир», «миролюбство»), любов, довіру й вдячність Богові. Якщо людина не вірить у Бога, значить моральне ставлення до Бога в неї не сформоване.

4. Моральне ставлення до речей, до природи — це акуратність, ощадливість, відповідальність за екологію, у той час як халатне відношення до живої й неживої природи сприяє розвитку недбалості, неохайності, безвідповідальності.

5. Моральне відношення до справи проявляється у працьовитості, креативності, цілеспрямованості, умінні довести справу до кінця, відповідальності за свою роботу, а аморальне — у лінощах, несумлінності, безвідповідальності, пасивності.

6. Морально ставитися до ситуацій і життя в цілому — означає спокійно й позитивно сприймати кожну ситуацію, здобуваючи уроки мудрості з життєвих ситуацій.

Відтак, моральні ставлення особистості є основою психологічного здоров'я та гармонійних стосунків людини зі світом